

Història i noms de carrers

MARIA-GEMMA BONET I LLOVET

Hi ha moltes coses que hem vist o sentit a dir d'una manera determinada «tota la vida», i això fa que durant anys i panys les trobem com la cosa més natural del món. Aquest és, per exemple, el cas del nomenclàtor dels carrers. Estem tan acostumats a tal nom i a tal altre, que molts, moltíssims dels nostres conciutadans no s'han plantejat mai qui són els personatges o els fets que donen nom als seus carrers.

Arribada la transició a la democràcia hi va haver més d'una reivindicació perquè es canviessin de seguida els noms imposats per la dictadura franquista. L'Ajuntament de Barcelona va consentir a reposar antics noms a avingudes i carrers que eren prou importants, com ara la Diagonal, el carrer de Pau Claris i alguns altres; però no hi hagué una voluntat ferma de restituir o de posar els noms que corresponien a la nostra història. Els vencedors del nostre poble, posant-ne de seus, propicien l'assimilació.

El fet d'haver anat a viure al carrer de Sancho d'Àvila m'ha fet adonar que a Barcelona hi ha encara molta feina a fer a l'hora de tenir un nomenclàtor de carrers amb coherència i que siguin un record permanent de fets i persones que s'ho mereixen. Després de buscar debades en diverses enciclopèdies per saber ben bé qui era Sancho d'Àvila, el *Nomenclàtor de les vies públiques de Barcelona*, de Jesús Portavella (Ajuntament de Barcelona, 1996), m'aclareix que es tracta d'un capità del duc d'Alba que va conquerir Porto l'any 1580. Ara bé, per quins set sous aquest militar té un carrer a Barcelona?

Fa uns quants mesos caigué a les meves mans el text d'una conferència que Miquel Ponseti i Vives (autor del nomenclàtor de 1980) va pronunciar en una vetllada de la Peña Joan Santamaria el 26 de gener de 1994, amb el títol de «Barcelona, una ciutat amb un nomenclàtor d'excepció». És un text magnífic, d'una persona que ha estudiat el tema a fons i de qui segurament no s'ha tingut gaire en compte la documentada informació deixada a través de les seves recerques.

A fi d'explicar-nos d'on vénen els noms dels carrers de Barcelona, Ponseti ens proposa un tomb imaginari, partint de la Plaça Nova. Passejant pels carrers de Ciutat Vella, ens fa adonar, per exemple, del carrer del Duc de la Victòria. Ens explica que aquest militar ordenà de bombardejar Barcelona des de Montjuïc el 3 de desembre de 1842 i el 7 de setembre de 1843. Ens documenta sobre el motiu pel qual ho va fer i ens fa avergonyir de veure que som molt ignorants de la nostra pròpia història. Després se'n va cap a la Barceloneta i es fixa en la placa que diu «carrer de Meer», i ens informa que aquest va ser un capità general de Catalunya (1837-1839) que negà unes millores urbanes invocant el Consell de Cent perquè «*caducaron absolutamente todos los derechos del referido Concejo el año 1714, en que por la Majestad del Señor Rey Don Felipe V*

fue conquistada esta plaza a fuerza de armas, y sometida al dominio absoluto del vencedor».

Passo per alt molta de la seva informació; no per manca d'interès, sinó per no allargar-me i perquè vull parlar dels canvis de nom imposats durant el segle XX.

Amb el permís de l'autor copio alguns paràgrafs de l'esmentada conferència:

«El 7 de juny de 1859, Madrid havia aprovat el pla de reforma i eixample de Barcelona, redactat per Ildefons Cerdà [...]. Un pla realment notable. I notable també la nomenclatura dels seus nous carrers (en castellà, naturalment), noms la majoria dels quals es deuen a Víctor Balaguer [...]. Els noms que aquest proposà per als carrers de l'Eixample no foren tanmateix aprovats tots. Hi hagué modificacions. Era evident que la història d'Espanya no podia ser arraconada, i Balaguer no l'havia pas oblidada. A Balaguer es deuen els tan coneguts noms de conqueridors catalans (Roger de Llúria, Rocafort...), de comtes del Casal de Catalunya (Borrell, Urgell...) [...], però també els de places i llocs emblemàtics on l'exèrcit espanyol lluità contra Napoleó (Bailèn, Girona, Bruc)... el general Manso i uns quants més d'agraïment al poder central.

»Expliquem, però, que els noms que donà Víctor Balaguer eren noms per als futurs carrers que anirien de riu a riu i de mar a muntanya. Si això hagués estat així, estariem d'enhorabona. Però ja explicarem com es transformà aquest projecte.

[...]

»Quan els pobles del pla es van incorporar a Barcelona, el desori del nomenclàtor va ser total. Barcelona es va trobar, per exemple, amb vuit carrers que es deien de Sant Joan, i duplicitats pertot arreu. De 1905 a 1915 els successius ajuntaments no pararen d'aprovar llistes de canvis de nom, i no cal dir que el pensament polític de l'ajuntament de torn dirigí l'elecció dels nous noms, i, cosa més greu encara, una total manca d'ordre i una total absència de criteri per a portar-lo a terme minà els canvis.

»Tanmateix, s'arribà a la primera i gloriosa dictadura, i ja hi vam ser! Un senyor regidor –el senyor Ros– pensa en la història que s'ha de treure dels nostres noms de carrers i el nom que cal posar-hi..., i el 13 d'octubre de 1926 l'Ajuntament ordena: «*Proceder a la revisión de la nomenclatura de las calles a fin que [...] respondan a razones históricas, a motivos locales y a conmemoración de hechos de interés patrio, exentos de partidismo.*»

»Al cap de pocs dies la ponència de nomenclatura, presidida per l'eximi senyor Ros, aprova la primera de les llistes de canvis de noms: Villaruel, per Gran Capitán; Glòries Catalanes, per Glorias Nacionales; Corts Catalanes, per Cortes...

»Tots els carrers previstos en el Pla Cerdà que quedaven interromputs per alguna cosa o per alguna causa o que canviaven d'amplada, passaren a tenir, amb els anys, dos o tres o quatre noms, noms d'aquells que l'Ajuntament havia recomanat «*exentos de partidismo*» [...]. Cansaria si us els anomenava tots, però deixeu-me'n dir alguns: el carrer Aragó, més enllà de la Meridiana, es converteix en Guipúscoa; Consejo de Ciento, en Concilio de Trento; Vilanova, en Sancho de Àvila i, més enllà, en Cristobal de Moura...»

Miquel Ponseti, en la seva conferència, esmenta el nom del carrer causant de la meua recerca; i, a més, anomena molts dels carrers circumdants: Buenaventura Muñoz, Joan d'Àustria... Així he entès per què el carrer de Padilla, per sota la Meridiana, es diu Zamora, o per què es diu Joan d'Àustria la continuació del carrer de Lepant, i per què quasi tots els noms d'aquesta zona ens recorden alguna ciutat, o gesta, o algun personatge espanyol, noms tots, naturalment, «*exentos de partidismo*».

Continua Ponseti:

- «Les històries que puc contar són moltes, però m'aturo. L'any 1939, el dia 9 d'agost, el ple municipal de Barcelona acorda habilitar els diners necessaris per al subministrament i col·locació de totes les noves plaques en castellà *"de forma que en cada una de las vias barcelonesas se fije la placa que le dé un nombre de acuerdo con el espíritu patriótico que los deberes imperiosos del nuevo Estado español impone..."*»
- »La dictadura franquista reblà l'obra del senyor Ros, ordenant que el mateix senyor Ros acabés la seva obra. I l'home la perfeccionà fins on pogué. I, com que Catalunya sempre troba els homes adients per a ser traïda, els successors regidors del senyor Ros es consagraren a la tasca amb tota dedicació i art. I encara sort que llurs coneixements d'història no eren gaire alts.»

En la part final de la seva conferència, Miquel Ponseti diu:

- «L'Assemblea de Catalunya va presentar, em sembla que l'any 77, una proposta de molts canvis de noms i de catalanització de tots. La proposta quedà arraconada. Però el funcionari municipal que us parla creu que Barcelona ha de fer quelcom més que plegar-se de mans, i des del Pla de la Ciutat emprèn una tasca ben difícil: la redacció d'un nomenclàtor en català, investigant tants noms com pot, per aconseguir que l'ajuntament tingui una base per on emprendre la revisió dels noms dels carrers de la ciutat, com la gent demana. Aquest senyor no troba ajut de cap mena, però va fent. I publica el *Nomenclàtor-80*, el primer nomenclàtor complet que podrà ser la base per a catalanitzar la retolació de Barcelona.
- »Això és el que esperàvem molts, però no es fa. L'Ajuntament és qui decideix, i l'ajuntament, amb el senyor Serra al capdavant, i després amb el senyor Maragall, decideixen que s'ha d'anar amb molta cura a canviar els noms dels carrers i que això de posar les plaques en català ha de ser lent: "D'aquí a deu anys", diu l'alcalde Maragall el 4 de gener de 1983 en una roda de premsa, "comptem que ja ho haurem aconseguit."»

Bé, ja ho veieu: han passat vint anys i els carrers amb noms imposats des del centralisme espanyol continuen sense canvis. Ara que volen donar tanta importància al Pla 22@, potser és el moment de fer una revisió a fons de tota aquesta zona. Han desaparegut moltes fàbriques, molts tallers, i d'aquí a uns quants anys ningú no recordarà que uns homes agosarats i moltes dones ignorades, a finals del segle XIX i començaments del XX, van fer possible la Barcelona d'avui amb el seu treball, la seva empenta i el seu valor. Que almenys unes plaques dels carrers recordin una part de la història que es troba en els fonaments de la que escrivim avui!◆

El 1574 Sancho de Àvila vencé Lluís de Nassan en la batalla de Moock. El 1576 s'apoderà d'Anvers, ciutat que va saquejar i reduir a cendres. En la Campanya de Portugal (1580-1583), el duc d'Alba, que havia vençut els portuguesos a Alcàntara, encarregà a Sancho de Àvila la persecució dels vençuts. S'havia apoderat de Porto el 24-10-1580 i acabà la conquesta de Portugal per al regne de Castella.